

The Effect of Cognitive-Behavioral Spiritual Intervention on Emotional-Behavioral Problems and Hope of Children Raised in Emotionally Disadvantaged Families

Abstract

Introduction: The present study was conducted with the aim of investigating the effect of cognitive-behavioral spiritual education on the hope of children raised in families with emotional divorce; **Methodology:** Applied research and its method was of semi-experimental type with experimental and control group. The statistical population includes all female students aged 18-15 years who visited the Progress Counseling Center in District 5 of Isfahan city in 1400-1399, and it was diagnosed by the center's psychologists that the family had an emotional divorce. Then, with the available sampling method, 30 participants who met the entry and exit criteria in this research were selected and randomly and equally replaced in the control and experimental groups. The spiritual cognitive behavioral program was implemented in 8 sessions for the experimental group and no program was implemented for the control group and they were put on the waiting list. Data collection tools included Schneider hope questionnaire and Gutman's Emotional Divorce Questionnaire. The experimental group underwent cognitive behavioral spiritual training for 8 sessions of 45 minutes, and the control group did not receive any training during this period. The results were analyzed by univariate analysis of covariance and spss software version 24. **Results:** The results showed the effect of cognitive-behavioral spiritual education on hope and its components in children raised in families with emotional divorce. ($p \leq 0.05$). **Conclusion:** In general, based on the findings of this research, cognitive behavioral spiritual education can be emphasized to increase the hope of children of emotional divorce.

Keywords: Behavioral Emotional Problems, Cognitive-Behavioral Spiritual Education, Hope, Emotional Divorce

Extended Abstract

Introduction

The family, as the most basic institution of society, the oldest natural center, has existed in all human societies since the beginning of history, and mankind has never found a suitable one for it. It is important to double this issue and its existential necessity. The society has families in the society who just live life and have uniformity in life. In this situation, the external structure of the family is preserved, the Imam of the family is empty from the inside, and in a way, he faces an emotional decline and a cooling of the family environment, which is called emotional divorce.

Regarding the importance of emotional divorce, it should be noted that when a marriage leads to an official divorce, its results and effects can be predicted more easily; But emotional divorce has latent effects due to its lack of legal registration, and its negative effects are manifested on children; This caused the level of hope of children of families with this style to be checked.

On the other hand, it seems that the hope of children brought up in families with emotional divorce will gradually decrease because they do not have the hope of their parents returning to each other, and this is a prelude to losing hope for their progress and education. It is necessary to adopt a suitable treatment method in order to increase the hope of children brought up in families with emotional divorce. There are psychological interventions in the field of adolescent psychotherapy with the aim of increasing hope. The number of researches and the volume of clinical and scientific trials of cognitive behavioral therapy is so great that during the last ten years, more than ten thousand researches in this field have been registered in the National Institute of Health of the United States of America. This treatment is a type of psychotherapy that focuses on the impact of a person's thoughts and attitudes and his beliefs on his feelings and behaviors. The purpose of this type of treatment is to teach how to face different problems or events in life and how to leave them behind.

One of the most important and basic principles of cognitive behavioral therapy is that your illogical, unrealistic and distorted thoughts cause discomfort and destructive behaviors, which can be avoided with wise thinking and based on the objective realities of life, disorders such as anxiety and depression. Slow down and show appropriate reaction when facing life's obstacles and challenges. Cognitive-behavioral therapy directly deals with people's thoughts and feelings. Also, this method works more prominently compared to the purely behavioral method and dynamic psychotherapies and has a scientific basis.

Due to the fact that we are living in a society where religion plays an important and fundamental role in people's lives, therefore, harmony between treatment methods and people's religious values leads to improvement and continuity of treatment effects. Perhaps, by looking at the researches, it can be seen that the combined use of the religious-spiritual approach with other psychotherapy methods improves the effectiveness of the methods. In the religious-spiritual approach, patients are strengthened because they understand that the universe is orderly and every orderly phenomenon has a moderator. God is the creator and orderer of this system of existence, and patients find stronger beliefs about the safest support, which is God.

Here it is necessary to increase the hope of the children so that they can hope and also help the health of the society.

Spiritual cognitive behavioral therapy has been created by combining the behavioral therapy approach and the cognitive approach, either in the form of cognitive therapy or the basic psychological and scientific framework. In cognitive behavioral therapy, the strengths of behavioral therapy and cognitive therapy, that is, evaluation and objectivity, on the one hand, and the role of memory in the reconstruction and interpretation of data, on the other hand, are combined and become a whole unit. Today, this approach includes rather different theories and attitudes. Unlike other methods of behavioral therapy, cognitive behavioral methods deal directly with thoughts and feelings, which are clearly significant in all psychological disorders.

In a research titled "Effect of existential-spiritual intervention compared to cognitive-behavioral therapy on quality of life and meaning of life in women with MS. S" and the semi-experimental method came to the conclusion that both existential-spiritual and cognitive-behavioral interventions can improve the quality of life and meaning in the lives of women with MS. and it was also stated that although both interventions were effective, the existential-spiritual intervention led to more positive improvements in some aspects of meaning in life and quality of life.

Chen et al. (2022), in a study conducted on divorced immigrant women, found that cognitive behavioral spiritual interventions can reduce psychological problems and increase resilience. Ellison et al. (2011), in a study conducted on 1500 children raised in Families with emotional divorce found that spirituality and religious moral levels can greatly affect the mental well-being and psychological problems of children of divorced families.

According to the above, since there have been few studies in Iran related to spiritual cognitive behavioral therapy, in this research we decided to see if education based on spiritual cognitive behavioral therapy has an effect on the hope of children raised in families with emotional divorce. or not.

Methodology

Applied research and its method was semi-experimental with experimental and control groups. The statistical population of this research includes all female students aged 15-18 years who lived in district 5 of Isfahan city in 1400-1999 and referred to the progress counseling center, and it was diagnosed by the center's psychologists that the family had an emotional divorce. Then, with the available sampling method, 30 participants who met the entry and exit criteria in this research were selected and randomly and equally replaced in the control and experimental groups.

(Entry criteria are: girls aged 15 to 18 years, no death of parents, no divorce of parents, and no severe mental problems of parents, and the main entry criteria is the presence of emotional divorce in parents, and the exit criteria are: absence from meetings Non-completion of the questionnaires. The cognitive behavioral program was implemented in 8 sessions for the people who were in the control group, and they were placed in the waiting list for 8 The session and each session were subjected to spiritual cognitive behavioral training for 45 minutes and the control group did not receive any training during this period.

Results

The results were analyzed by univariate analysis of covariance and spss software version 24. The results showed the effect of cognitive-behavioral spiritual education on hope and its components (agent thinking, transitive thinking, total thinking) in children raised in families with emotional divorce. ($p \leq 0.05$). The results show that the difference in hope scores in the pre-test and post-test of the experimental group is statistically significant ($F=3.998$). $P < 0.05$).

Also, in the control group, the difference between pre-test and post-test scores is 0.144, which is not statistically significant. $P < 0.05$

The scores of the probability of hope factor in the pretest-test are statistically significant ($P < 0.05$).

Also, in the control group, the difference in hope scores in the pre-test-post-test is -0.699 for agent thinking and -0.046 for transitive thinking, which is not statistically significant ($P < 0.05$). In general, based on the findings of this research, we can emphasize spiritual cognitive behavioral training to increase the hope of children of emotional divorce.

فراوانی تجمعی	درصد فراوانی	فراوانی	سال
۳۸	۳۸	۱۱	۱۵-۱۶
۷۰	۳۲	۱۰	۱۶-۱۷
۱۰۰	۳۰	۹	۱۷-۱۸
	۱۰۰	۳۰	مجموع

متغیر شاخص	گروه	مراحل پژوهش	تفاوت میانگین	سطح معنی داری
امیدواری	معنوی	پیش آزمون-پس آزمون	-۳/۹۹۸*	۰/۰۰۱
	کنترل	پیش آزمون-پس آزمون	۰/۱۴۴	۰/۸۶۰
فقرت	معنوی	پیش آزمون-پس آزمون	-۲/۹۰۴*	۰/۰۰۱
	کنترل	پیش آزمون-پس آزمون	-۰/۶۹۹	۰/۲۲۶
کیفیت زندگی	معنوی	پیش آزمون-پس آزمون	-۱/۵۴۴*	۰/۰۰۹
	کنترل	پیش آزمون-پس آزمون	-۰/۰۴۶	۰/۹۲۷

Discussion

The purpose of the present study is to investigate the effect of cognitive-behavioral spiritual education on the hope of children raised in families with emotional divorce, and the results of the research showed that the use of spiritual cognitive educational method can increase hope in these children. . Therefore, in general, it can be said that the use of spiritual cognitive educational method can have a significant effect on increasing their hope. The results obtained in the present study with the results of Moradi et al. Khaledian and Karimi Baghtifoni (2015) who showed that this educational method increases the level of hope in people, are relatively consistent.

In fact, the colorful role of religion and belief in God can be cited in religious cognitive behavioral therapy, because whenever a person is in despair, he can communicate with God. In addition, it has this capability during happiness, because it gives a new force to a person and shapes what a person wants in the mind, both verbally and conceptually, and in a new action, it makes the person for Solving the problem guides itself. In such a way that the perception of the person changes and leads him to his desires.

A basic and important treatment method is spiritual therapy, with the help of which, human beings can find the ability to prevent physical, mental and social diseases, and with the help of prayers and religion, they become dependent on a main, infinite and eternal source of God and feel hope. He finds peace. Participation in religious gatherings, in addition to having important psychological and social effects and performing religious duties, creates a kind of healthy and emotional connection between members of the society.

Spirituality has the ability to enable people to make healthy choices and appropriate behavior throughout their lives; If paying attention to spiritual needs is one of the components of a healthy life. In the human life plan, all his needs should be considered; Because man is a being with physical, mental, individual, social, material and spiritual life.

Conclusion

The main limitation of the present study was the impossibility of a follow-up period due to the conditions caused by Corona and its epidemic at the time of the study. Another limitation of this research was the self-reporting of sample people to the questionnaire, which can affect the results to some extent. Also, the limitation of the sample group to mothers and daughters was one of the limitations of the research. Fathers also showed no desire to participate in research and participate in training sessions.

It is suggested that:1- According to the results of the present research, which showed that a use of spiritual cognitive educational method increases hope in children with parents with emotional divorce, therefore it is suggested to hold training workshops for teenagers with parents with emotional divorce and from this way to increase the hope of these children in life.1- It is suggested to use the follow-up test in the future research for the long-term durability of the effect of the used intervention.2- It is suggested to use interviews and clinical observations instead of questionnaires in future research to obtain more details about research variables3- In future research, it is suggested

to generalize the results of the research variables on the socio-statistics of boys and with the participation of fathers, and compare the results with the results of the present research.

Acknowledgements

We hereby thank and appreciate the supervisor and the teenagers and their families who participated in this research.

Funding

The current research is taken from the master's thesis of the first author " Shayesteh Sheikh Bahai" and without financial support.

Ethics approval and consent to participate

This research was carried out in order to promote the health of people along with respecting their dignity and rights, the health and safety of the subjects during and after the implementation of the research. The cooperation of the participants was voluntary and their consent was declared. In addition, they were informed about the confidentiality and opt-out aspects of the research at each stage. This article is taken from the master's thesis of the first author with the cooperation of respected professors, and advisors and readers, and has been approved by the ethics.

Conflict interests

This article is extracted from Shayesteh Sheikh Bahai's master's thesis under the guidance of Dr. Amir Ghamarani.

The authors also declare that there is no conflict of interest in the results of this research.

اثربخشی مداخله شناختی رفتاری معنوی بر امیدواری فرزندان پرورش یافته در خانواده‌های با طلاق عاطفی

چکیده

مقدمه: پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر آموزش معنوی شناختی- رفتاری بر امید فرزندان پرورش یافته در خانواده‌های دارای طلاق عاطفی انجام شد. روش: پژوهش کاربردی و روش آن از نوع نیمه آزمایشی با گروه آزمایش و کنترل بود. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان دختر ۱۵-۱۸ ساله است که در سال ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به مرکز مشاوره پیشرفت ناحیه ۵ شهر اصفهان مراجعه کرده‌اند و توسط روانشناسان مرکز تشخیص داده شده است که خانواده دارای طلاق عاطفی بوده‌اند. سپس با روش نمونه‌گیری در دسترس، ۳۰ نفر از شرکت‌کنندگان که معیارهای ورود و خروج در این پژوهش را داشتند انتخاب و به طور تصادفی و به طور مساوی در دو گروه کنترل و آزمایش جایگزین شدند. برنامه شناختی رفتاری معنوی در ۸ جلسه برای گروه آزمایش اجرا شد و برای گروه کنترل برنامه‌ای اجرا نشد و در لیست انتظار قرار گرفتند. ابزار گردآوری داده‌ها شامل پرسشنامه امید اسنایدر (۱۹۹۱) و پرسشنامه طلاق عاطفی گاتمن (۱۹۹۷) بود. گروه آزمایش به مدت ۸ جلسه ۴۵ دقیقه‌ای تحت آموزش معنوی شناختی رفتاری قرار گرفتند و گروه گواه در این مدت هیچ آموزشی دریافت نکردند. نتایج با استفاده از تحلیل کوواریانس تک متغیره و نرم افزار SPSS نسخه ۲۴ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها: نتایج حاکی از تأثیر آموزش معنوی شناختی- رفتاری بر امید و مؤلفه‌های آن در فرزندان تربیت شده در خانواده‌های دارای طلاق عاطفی بود. ($p \leq 0.05$) نتیجه‌گیری: به طور کلی بر اساس یافته‌های این پژوهش می‌توان بر آموزش معنوی شناختی رفتاری برای افزایش امید در فرزندان طلاق عاطفی تأکید کرد.

واژگان کلیدی: آموزش شناختی رفتاری معنوی، امیدواری، طلاق عاطفی

مقدمه

خانواده، به عنوان ابتدائی‌ترین نهاد جامعه، قدیمی‌ترین مرکز طبیعی، از ابتدای تاریخ در همه جوامع انسانی وجود داشته و هیچگاه بشر، جایگزین مناسبی برای آن نیافته است؛ که اهمیت این موضوع و ضرورت وجودی آن را دو چندان می‌کند (Musai, M., Tavasoli, G., & Mehrara, M., 2011). امروزه در جامعه خانواده‌هایی وجود دارند که فقط زندگی را می‌گذرانند و دچار یکنواختی در زندگی شده‌اند. شادابی، خنده، طراوت، پیشرفت و توجه به یکدیگر از میانشان رفته و همین امر اسباب طلاق عاطفی را فراهم می‌نماید (Rashid, Hassanvand, Nabizadeh, & Rashti, 2019). بنابر شرایط اجتماعی و فرهنگی، گاهی زوجین به اجبار در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند؛ در این شرایط ساختار ظاهری خانواده حفظ می‌شود، امام خانواده از درون تهی است و به نوعی با کاهش فضای عاطفی و به سرد شدن محیط خانواده مواجه هستند که این پدیده طلاق عاطفی نامیده می‌شود (Ramezanifar, Kaldi, and Al-Gadi, 2021).

در خصوص اهمیت طلاق عاطفی لازم به ذکر است که هنگامی که یک ازدواج منجر به طلاق رسمی می‌شود، نتیجه و آثار آن را راحت‌تر می‌توان پیش‌بینی کرد؛ ولی طلاق عاطفی به جهت عدم ثبت قانونی آن، اثرات نهفته دارد و سوء تأثیرات آن بر فرزندان نمود می‌یابد؛ بدین صورت که فرزندان در محیطی بدون عاطفه و آرامش و سردی روابط تربیت می‌شوند، که این محیط زمینه بروز اختلالات رفتاری در آنها را فراهم می‌نماید (Dindar, Mahdavi, and Seyed Mirzaei, 2019).

از طرفی به نظر می‌رسد، میزان امیدواری فرزندان پرورش‌یافته در خانواده‌های با طلاق عاطفی به مرور کاهش یابد چرا که امید بازگشت والدین کنار یکدیگر را ندارند و همین امر مقدمه‌ای برای از دست‌دادن امید به پیشرفت و تحصیل‌شان می‌شود. با توجه به مواردی که گفته شد، لازم است در جهت افزایش میزان امیدواری فرزندان پرورش‌یافته در خانواده‌های با طلاق عاطفی، روش درمانی مناسبی اتخاذ شود. مداخلات روانشناختی در زمینه روان‌درمانگری نوجوانان با هدف افزایش امیدواری وجود دارد (Algharbawi & Alhourani, 2020). تعداد پژوهش‌ها و حجم آزمایش‌های بالینی و علمی درمان شناختی رفتاری به حدی زیاد است که در طول ده سال گذشته بیشتر از ده هزار تحقیق و پژوهش در این زمینه در موسسه بهداشت ملی ایالات متحده آمریکا به ثبت رسیده است. این درمان نوعی روش روان‌درمانی است که متمرکز بر تأثیر تفکرات و نگرش‌های فرد و باورهای او بر احساسات و رفتارهایش است. هدف از این نوع درمان، آموزش مواجه‌شدن با مشکلات یا اتفاقات مختلف در زندگی و چگونگی پشت سر گذاشتن آن‌ها است. یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین اصول درمان شناختی رفتاری، این است که افکار غیرمنطقی، غیرواقعی و تحریف‌شده‌ی شما، موجب به وجود آمدن ناراحتی و رفتارهای مخرب می‌شود که می‌توان با تفکرات عاقلانه و بر پایه‌ی واقعیت‌های عینی زندگی، اختلالاتی همچون اضطراب و افسردگی را از خود دور کند و در مواجه‌شدن با موانع و چالش‌های زندگی، عکس‌العمل مناسبی نشان دهد. روش درمان شناختی رفتاری مستقیماً با افکار و احساسات افراد برخورد دارد. هم‌طور این روش در مقایسه با روش صرفاً رفتاری و روان‌درمانی‌های پویا، برجسته‌تر عمل می‌کند و پایه علمی نیز دارد (Apte, Brauer, Cohen, Ezzati, & Pope III, 2018).

درمان شناختی رفتاری معنوی یکی از بزرگترین دست‌یافته‌های علم روان‌شناسی در نیم قرن گذشته است. اصول علمی و فلسفی درمان شناختی رفتاری چنان قدرتمند هستند که موجب پیشرفت این روش در میان روش‌های مختلف روان‌شناسی شده است (Shayan, Taravati, Garousian, Babakhani, Faradmal, Masoumi, 2018). این رویکرد با ترکیب رویکرد رفتاردرمانی و رویکرد شناختی یا در قالب شناخت‌درمانی یا چارچوب روان‌شناسی شناختی و علوم‌شناختی پایه ایجاد شده است. در رفتار درمانی شناختی، نقاط قوت رفتاردرمانی و شناخت‌درمانی، یعنی ارزیابی و عینیت‌گرایی، از یک طرف و نقش حافظه در بازسازی و تفسیر داده‌ها، از سوی دیگر با هم ترکیب می‌شوند و به یک واحد کل تبدیل می‌شوند. امروزه، این رویکرد شامل نظریه‌ها و نگرش‌های نسبتاً متفاوتی است. برخلاف سایر روش‌های رفتاردرمانی، روش‌های رفتاری شناختی مستقیماً با افکار و احساساتی سروکار دارند که به وضوح در همه اختلالات روانشناختی قابل توجه است. رفتاردرمانی شناختی خلأ ایجاد شده توسط بیشتر روش‌های رفتاری و روان‌درمانی پویا را پر می‌کند (Shayan, Taravati, Garousian, Babakhani, Faradmal, Masoumi, 2018).

در دو دهه اخیر، معنویت به عنوان بخشی از شخصیت و ذات انسان (Heydari, Rouhani Rasaf, & Kardost Fini, 2017)، وجه تمایز انسان از سایر موجودات (Deputy, Devivo, Fasolo, Iones, & Martin 2016) و یکی از مؤلفه های روانشناسی مثبت نگار مورد توجه روانشناسان قرار گرفته است (Kim, Huh, & Chae, 2015). حاجی بابایی و همکاران (۲۰۲۰)، در پژوهشی تحت عنوان «تأثیر مداخله وجودی_معنوی در مقایسه با درمان شناختی_رفتاری بر کیفیت زندگی و معنای زندگی در زنان مبتلا به ام. اس» و روش نیمه آزمایشی به این نتیجه رسید که هر دو مداخله وجودی_معنوی و شناختی_رفتاری می توانند کیفیت زندگی و معنا را در زندگی زنان مبتلا به بیماری ام. اس بهبود بخشند و نیز بیان شد که اگرچه هر دو مداخله موثر بودند، اما مداخله وجودی_معنوی منجر به پیشرفت های مثبت تری در برخی از جنبه های معنایی در زندگی و کیفیت زندگی شد.

چن و همکاران (۲۰۲۲)، در پژوهشی که بر روی زنان مهاجر مطلقه انجام دادند دریافتند که مداخلات شناختی رفتاری معنوی می تواند مشکلات روان شناختی را کاهش و تاب آوری را افزایش دهد. همچنین الیسون و همکاران (۲۰۱۱)، در پژوهشی که بر روی ۱۵۰۰ فرزند پرورش یافته در خانواده های با طلاق عاطفی بود دریافتند که معنویت و سطوح اخلاقی مذهبی می تواند بهزیستی ذهنی و مشکلات روانی فرزندان خانواده های طلاق را تا حد زیادی تحت تأثیر قرار دهد.

با توجه به این موضوع که ما در جامعه ای در حال زندگی کردن هستیم که مذهب و دین نقش مهم و پایه ای در زندگی افراد دارد، بنابراین هماهنگی بین روش های درمانی و ارزش های اعتقادی افراد موجب بهبودی و تداوم آثار درمانی می گردد. شاید با نگاه به پژوهش های صورت گرفته می توان دریافت که استفاده تلفیقی رویکرد مذهبی_معنوی با روش های دیگر روان درمانی موجب ارتقای اثربخشی روش ها می شود. در رویکرد مذهبی_معنوی، بیماران از این جهت تقویت می شوند که می فهمند جهان هستی منظم است و هر پدیده منظم دارای ناظم می باشد. خداوند خالق و نظم دهنده این نظام هستی است و بیماران اعتقادات قوی تری نسبت به امن ترین تکیه گاه یعنی خداوند پیدا می کنند (Hamid, Kikhosrwni, Babamiri, & Dehghani, 2012).

در اینجا لازم می آید که بر میزان امیدواری فرزندان افزود؛ تا هم خود افراد بهبود یابند، سلامت روح و روان خود را بیابند و امیدوار باشند و هم اینکه به سلامت جامعه نیز کمک می شود. همچنین اطلاعاتی را می توان در اختیار دیگر افرادی قرار داد که با چنین مواردی روبه رو هستند، تا در جهت درمان آنها اقدام کنند. با توجه به مطالب گفته شده، از آنجا که در ایران مطالعات اندکی در رابطه با درمان شناختی رفتاری معنوی صورت گرفته در این پژوهش بر آن شدیم تا ببینیم آیا آموزش مبتنی بر آموزش شناختی رفتاری معنوی بر امیدواری فرزندان پرورش یافته در خانواده های با طلاق عاطفی تأثیر دارد؟

روش

روش، جامعه آماری و روش نمونه گیری

روش این پژوهش با استفاده از روش تحقیق نیمه آزمایشی از نوع طرح پیش آزمون، پس آزمون با گروه کنترل صورت گرفت. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه خانواده هایی می باشد که فرزند دختر ۱۵-۱۸ ساله داشتند و در منطقه ۵ شهر اصفهان سال ۹۹-۱۴۰۰ زندگی و به مرکز مشاوره پیشرفت مراجعه کردند، که توسط روانشناسان مرکز با اجرای پرسشنامه طلاق عاطفی تشخیص داده شد که والدین آنها دچار طلاق عاطفی شده است. سپس با روش نمونه گیری در دسترس ۳۰ نفر از شرکت کنندگانی که ملاک های ورود و خروج در این پژوهش را داشتند، انتخاب شدند و به صورت تصادفی و مساوی در گروه های کنترل و آزمایش جایگزین شدند (ملاک های ورود عبارتند از: دختران سن ۱۵ تا ۱۸ سال، عدم فوت والدین، عدم طلاق والدین و عدم داشتن مشکلات روانی شدید والدین و اصلی ترین ملاک ورود وجود طلاق عاطفی در والدین است و ملاک های خروج عبارت است از: غیبت در جلسات، عدم تکمیل پرسشنامه ها. برنامه شناختی رفتاری معنوی در ۸ جلسه برای افرادی که در گروه آزمایش قرار داشتند، اجرا شد و برای افرادی که در گروه کنترل قرار داشتند، هیچ برنامه ای اجرا نشد و در لیست انتظار قرار گرفتند. همکاری شرکت کنندگان داوطلبانه بود و رضایت آنها اعلام شد. علاوه بر این، آنها در مورد جنبه های محرمانه و انصراف از تحقیق در هر مرحله مطلع شدند.

ابزار پژوهش

پرسشنامه طلاق عاطفی

این پرسشنامه یک ارزیابی اولیه و کلی از احتمال وجود طلاق عاطفی بین زوجین بالای ۱۸ سال به دست می‌دهد که توسط جان گاتمن طراحی شده است.

این مقیاس ۲۴ سوال دارد و نمره‌گذاری پرسشنامه برای پاسخ بله امتیاز یک و پاسخ خیر صفر می‌باشد. پس از جمع کردن پاسخ‌های مثبت از مادران دختران مراجعه کننده به مرکز مشاوره پیشرفت، چنانچه تعداد آن برابر هشت و بالاتر باشد، به معنای این است که زندگی زناشویی فرد در معرض جدایی قرار داشته و علائمی از طلاق عاطفی در وی مشهود است. سپس از میان خانواده های دارای طلاق عاطفی، ۳۰ نمونه در دسترس انتخاب شد. در پژوهش هاشمی و همکاران (۲۰۱۶) آلفای کرونباخ ۰/۹۱ به دست آمد. پایایی پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ برای بُعد خارج شدن (متماثل به طلاق) ۰/۹۱ و بُعد مسامحه ۰/۸۶ گزارش شده است.

پرسشنامه امیدواری

طراحی پرسشنامه امیدواری کودکان توسط اسنایدر و همکاران (۱۹۹۱) بر اساس نظریه امید شکل گرفت. پرسشنامه امیدواری دارای ۱۲ گویه است که از دو خرده آزمون شامل گذرگاه و کارگزار تشکیل شده است. این مقیاس، در یک طیف ۸ گزینه‌ای از ۱ (کاملاً اشتباه) تا ۸ (کاملاً صحیح) نمره‌گذاری می‌شود. در این مقیاس ۴ آیتم (۲، ۹، ۱۰، ۱۲) برای سنجش کارگزار و ۴ آیتم (۱، ۴، ۶، ۸) برای سنجش گذرگاه استفاده می‌شوند. ۴ آیتم دیگر به منظور جلوگیری از حدس زدن آزمودنی طراحی شده‌اند و نمره‌ای به آن‌ها تعلق نمی‌گیرد. اسنایدر و همکاران (۱۹۹۱) ضریب آلفای کرونباخ مقیاس را با استفاده از شش نمونه از دانشجویان دانشگاه و دو نمونه از افرادی که درمان‌های روان‌شناختی دریافت کرده بودند، بین ۰/۷۴ تا ۰/۸۶ گزارش داده‌اند. ضریب پایایی بازآزمایی مقیاس نیز پس از اجراء مجدد بعد از یک دوره زمانی ۱۰ هفته‌ای، ۰/۸۰ محاسبه شد. علاوه بر این روایی همزمان مقیاس با مقیاس‌های خوش‌بینی، انتظار برای دستیابی به هدف و عزت نفس، بین ۰/۵۰ تا ۰/۶۰ برآورد گردید (Snyder, Harris, Anderson, Holleran, Irving, Sigmon, Yoshinobu, Gibb, Langelle, & Harney, 1991)

بسته مداخله‌ی شناختی رفتاری معنوی

مداخله‌ی شناختی رفتاری بر اساس بسته‌ی تدوین شده توسط زاده‌وش و نشاط دوست (۲۰۱۷) طی هشت جلسه انجام شد که هفته‌ای یک جلسه به مدت ۴۵ دقیقه در بازه‌ی زمانی دو ماه به طول انجامید.

جدول ۱. شرح جلسات مداخله درمانی

شماره جلسات	هدف جلسه	محتوای جلسه	تکنیک و تکالیف
جلسه اول - ۴۵ دقیقه	معارفه و آشنایی	مروری بر ساختار جلسات و قوانین اصلی و بستن قرارداد درمانی	نوشتن و فکر کردن به افکار منفی که در طول روز درگیر آن میشوند. جهت آمادگی جلسه بعد
جلسه دوم - ۴۵ دقیقه	بیان ارتباط ذهن با رفتار	بیان رابطه فکر و احساس و رفتار با مثال صدای افتادن چیزی در تاریکی. افکار ما بر احساس و مقابله رفتار ما اثر گذار است	اگر در تاریکی صدایی بشنویم و فکر کنیم دزد است. می‌ترسیم ولی اگر فکر کنیم شاید باد بوده و به گونه‌ای دیگر فکر کنیم، دیگر ترس بر ما حاکم نمیشود. نوع مثبت فکرها نوشته شود
جلسه سوم - ۴۵ دقیقه	بی توجهی به افکار مزاحم	آشنایی با مفهوم ادراک‌گزینشی. فقط به نوع انتظاری که از یک پیام دارند توجه کنند.	در فکر کردن قسمتهای مثبت که مورد علاقه‌ی هر شخص میباشد را انتخاب کنند.
جلسه چهارم - ۴۵ دقیقه	تغییر نوع نگاه و نگرش	بررسی انواع اسنادها و تأثیر آنها بر اختلافات. اسناد درونی و بیرونی	اسناد درونی یعنی خودم را مسیول اتفاقات خوب و بد بدانم و بیرونی یعنی دیگران را مسیول بدانم. این نوع اسناددهی در شرایط مختلف متفاوت است
جلسه پنجم - ۴۵ دقیقه	پیشگیری بهتر از درمان	بررسی انتظارات (پیش‌بینی درباره احتمال رویدادهای معین در آینده) به عنوان یکی از علل اختلافات با همسالان	انتظار کشتی موجب متعادل شدن سطح انتظارات کنونی و آینده میگردد.
جلسه ششم - ۴۵ دقیقه	شناخت موانع ارتباطی	بیان مهمترین موانع ارتباطی در رابطه با دیگران. مثلاً شنونده‌ی خوب نبودن.	دخیل کردن مشکلات قبلی و حدس مشکلات آینده در ارتباط. برجسب منفی زدن. قطع کلام و...
جلسه هفتم - ۴۵ دقیقه	آموزش ارتباط موثر	آموزش مهارت‌های ارتباطی موثر در روابط با همسالان و تکنیک‌های حل تعارض	شنونده‌ی خوب بودن. شنیدن نه برای جواب دادن بلکه برای خودمان را جایگزین طرف مقابل کنیم تا حس او را درک کنیم.
جلسه هشتم - ۴۵ دقیقه	آموزش مهارت حل مساله	آموزش مهارت حل مساله جایگزین راه‌های نادرست قبلی	سرزنش نکردن طرفین و یافتن راه حل برای مشکل پیش آمده. تعمیم ندادن مشکلات قبلی به مشکل فعلی

داده های به دست آمده با استفاده از آمار توصیفی نظیر شاخص های پراکندگی و آمار استنباطی شامل تحلیل کواریانس چند متغیره در نرم افزار spss نسخه ۲۴ مورد تجزیه تحلیل قرار گرفت.

یافته های پژوهش

برای ارزیابی اثربخشی مداخله شناختی رفتاری معنوی بر امیدواری و ابعاد آن، ۳۰ فرزند پرورش یافته در خانواده های با طلاق عاطفی مطالعه شدند که از این تعداد بیشترین فراوانی مربوط به خانواده ها با دو فرزند (۴۶/۷) و کمترین مربوط به خانواده ها با بیشتر از ۲ فرزند (۲۳/۳) بودند. بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۱۵ تا ۱۶ سال (۶۰) و کمترین فراوانی مربوط به دامنه سنی ۱۷ تا ۱۸ سال (۲۰) سال بود.

سال	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی تجمعی
۱۵-۱۶	۱۱	۳۸	۳۸
۱۶-۱۷	۱۰	۳۲	۷۰
۱۷-۱۸	۹	۳۰	۱۰۰
مجموع	۳۰	۱۰۰	

در جدول ۲، میانگین و انحراف استاندارد امیدواری و ابعاد در آن مراحل پیش آزمون و پس آزمون افراد هر دو گروه بررسی شده است با توجه به جدول ۲، بین دو گروه آزمون و کنترل، تفاوت معنی داری در متغیرهای جمعیت شناختی و داده ها در خط پایه وجود ندارد. جدول ۲ میانگین متغیر وابسته امیدواری و ابعاد آن در پیش آزمون، پس آزمون گروه مداخله شناختی رفتاری معنوی و گروه کنترل را نشان می دهد. همان گونه که مشاهده می شود در گروه آزمایش بین میانگین و انحراف استاندارد امیدواری و ابعاد آن در پیش آزمون و پس آزمون تفاوت معناداری وجود دارد؛ ولی تفاوت معنادار در نمرات پیش آزمون و پس آزمون گروه کنترل دیده نشد. جدول ۲. میانگین و انحراف استاندارد امیدواری و ابعاد آن در گروه ها

	شاخص های آماری		آزمایش		کنترل
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
پیش آزمون	۱۷/۳۴	۲/۶۱	۱۷/۱۴	۲/۴۶	
	۲۱/۳۴	۲/۲۸	۱۶/۹۹	۲/۴۴	
پس آزمون	۹/۶۷	۱/۴۱	۹/۲۲	۱/۶۰	
	۱۱/۲۲	۱/۴۷	۹/۵۵	۱/۶۳	
پس آزمون	۷/۷۸	۱/۳۵	۸/۴۶	۱/۴۹	
	۱۰/۶۹	۱/۳۸	۷/۷۶	۱/۴۲	

برای بررسی همگنی واریانس متغیر وابسته امیدواری و ابعاد آن در گروه های مورد پژوهش، از آزمون لوین استفاده شده است. نتایج آزمون لوین در پس آزمون متغیر وابسته با توجه به سطح معنی داری ($P > 0.05$) فرض همگنی رد نشد. برای مشخص شدن این که بین گروه آزمایش و کنترل در نمرات پیش آزمون و پس آزمون تفاوت معناداری وجود دارد، نتایج آزمون اثرات بین آزمودنی بررسی می شود، اما قبل از آن نیاز است تا مفروضه آزمون همگنی واریانس لوین بررسی شود.

فرضیه پژوهش آموزش شناختی رفتاری معنوی بر امیدواری (تفکر عامل، تفکر گذرگاه، تفکر کل) فرزندان پرورش یافته در خانواده های با طلاق عاطفی تأثیر دارد، میباشد.

در آزمون لوین برای هیچ یک از عامل های درون گروهی آزمون F معنادار نیست و این نشان می دهد مفروضه همگنی واریانس در بین گروه های مستقل برقرار است.

امیدواری $(440/0=p)$ و $(۰/۶۱۲)$ و (۱) و (۲۸) (F)، تفکر عامل $(969/0=p)$ و $(۰/۰۰۱)$ و (۱) و (۲۸) (F)، تفکر گذرگاه $(758/0=p)$ و $(۰/۰۹۷)$ و (۲۸) و (۱) (F) بنابراین می توان به اثرات بین گروهی پرداخت.

آزمون موخلی فرض کرویت رارد کرد $(249/0=Machly's)$ و $(۰/۰۵)$ $(p>)$ به همین دلیل برای گزارش از مقدار گرین هاوس-گیسر استفاده شده است.

در ابتدا به بررسی هدف اصلی تحقیق مبنی بر تاثیر مداخله شناختی رفتاری معنوی بر افزایش امیدواری فرزندان پرورش یافته در خانواده های با طلاق عاطفی پرداخته شد که نتایج در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. تحلیل واریانس نمرات امیدواری در گروه های مورد مطالعه

متغیر	منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	مجدور میانگین	F	سطح معنی داری	مقدار اتا	توان آماری
امیدواری	زمان	۹۱/۶۱۷	۲/۰۴۵	۴۴/۸۰۰	۵/۸۵۶	۰/۰۰۵	۰/۱۷۳	۰/۸۶۲
	گروه	۳۷۰/۵۷۹	۱	۳۷۰/۵۷۹	۸۲/۴۷۰	۰/۰۰۱	۰/۷۴۷	۱/۰۰۰
	خطا	۴۳۸/۰۹۰	۵۷/۲۶۱	۷/۶۵۱				
تفکر عامل	زمان	۲۶/۷۳۱	۱/۳۳۴	۲۰/۰۳۸	۷/۲۱۴	۰/۰۰۶	۰/۲۰۵	۰/۸۲۲
	گروه	۱۱/۱۵۹	۱/۵۱۶	۷/۳۶۳	۳/۷۲۰	۰/۰۴۴	۰/۱۱۷	۰/۵۷۳
	خطا	۱۰۵/۲۰۸	۱	۱۰۵/۲۰۸	۲۲/۱۰۸	۰/۰۰۱	۰/۴۴۱	۰/۹۹۵
تفکر گذرگاه	زمان	۸۳/۱۰۸	۱	۸۳/۱۰۸	۱۸/۸۴۳	۰/۰۰۱	۰/۴۰۲	۰/۹۸۷
	گروه	۱۰۳/۷۴۹	۳۷/۳۵۲	۲/۷۷۸				
	خطا	۸۳/۹۹۰	۴۲/۴۳۵	۱/۹۷۹				

همان طور که نتایج جدول (۳) نشان می دهد بین گروه ها در سطح $P > ۰/۰۱$ در مراحل پیش آزمون، پس آزمون، امیدواری و ابعاد آن (تفکر عامل و تفکر گذرگاه) تفاوت معنی دار وجود دارد. و با توجه به این که میانگین نمرات امیدواری و ابعاد آن (تفکر عامل و تفکر گذرگاه) در گروه آزمایش از میانگین گروه کنترل در پس آزمون بالاتر است این تفاوت به نفع گروه آزمایش است. یعنی مداخله شناختی رفتاری معنوی توانسته است امیدواری و ابعاد آن (تفکر عامل و تفکر گذرگاه) فرزندان پرورش یافته در خانواده های با طلاق عاطفی در مرحله پس آزمون افزایش دهد.

جدول ۴. اختلاف میانگین (امیدواری) مقایسه گروه معنوی و کنترل در مراحل پیش آزمون، پس آزمون

متغیر شاخص	گروه	مراحل پژوهش	تفاوت میانگین	سطح معنی داری
آینده	معنوی	پیش آزمون-پس آزمون	۳/۹۹۸*	۰/۰۰۱
	کنترل	پیش آزمون-پس آزمون	۰/۱۴۴	۰/۸۶۰
گذرگاه	معنوی	پیش آزمون-پس آزمون	۲/۹۰۴*	۰/۰۰۱
	کنترل	پیش آزمون-پس آزمون	۰/۶۹۹	۰/۲۲۶
تفکر عامل	معنوی	پیش آزمون-پس آزمون	۱/۵۴۴*	۰/۰۰۹
	کنترل	پیش آزمون-پس آزمون	۰/۰۴۶	۰/۹۲۷

نتایج جدول ۴ نشان دادند تفاوت نمرات امیدواری در پیش آزمون- پس آزمون گروه آزمایش $(F=3/998)$ از نظر آماری معنادار است. $(P<0/05)$.

هم چنین در گروه کنترل تفاوت نمرات امیدواری در پیش آزمون- پس آزمون $۰/۱۴۴$ است که از نظر آماری معنادار نیست. $(P<0/05)$

تفاوت نمرات ابعاد امیدواری در پیش آزمون- پس آزمون گروه آزمایش تفکر عامل (F=904/2) و تفکر گذرگاه (F=544/1) از نظر آماری معنادار است ($P<0/05$).

هم چنین در گروه کنترل تفاوت نمرات ابعاد امیدواری در پیش آزمون- پس آزمون تفکر عامل ۰/۶۹۹- و تفکر گذرگاه ۰/۰۴۶- است که از نظر آماری معنادار نیست ($P<0/05$)

بحث و نتیجه گیری

هدف از تحقیق حاضر بررسی تأثیر آموزش شناختی رفتاری معنوی بر امیدواری فرزندان پرورش یافته در خانواده‌های با طلاق عاطفی می‌باشد که نتایج تحقیق نشان داد استفاده از روش آموزش شناختی رفتاری معنوی می‌تواند باعث افزایش امیدواری در این فرزندان شود. بنابراین به طور کلی می‌توان گفت تلفیقی از این دو روش درمانی می‌تواند تأثیر بسزایی در افزایش امیدواری آنان داشته باشد. نتایج به دست آمده در پژوهش حاضر با نتایج تحقیقات مرادی و همکاران (۲۰۱۶)؛ خالدیان و کرمی باغظیفونی (۲۰۱۶) که نشان دادند این دو روش آموزشی باعث افزایش میزان امیدواری در افراد شود، نسبتاً هم‌سو می‌باشد.

در واقع به نقش پررنگ مذهب و باور به خداوند در درمان شناختی رفتاری مذهبی می‌توان استناد نمود چرا که هر زمانی که فرد به ناامیدی و یأس و دچار می‌شود می‌تواند با خدا ارتباط برقرار کند. علاوه بر این در هنگام خوشحالی و شادی نیز این توانمندی را دارد، چرا که نیرویی تازه به انسان می‌بخشد و چیزی که خواست فرد است را چه به صورت شفاهی و چه به صورت مفهوم را در ذهن شکل می‌دهد و در اقدامی تازه، شخص را برای حل مسئله خود راهنمایی می‌کند. به صورتی که تصور خود فرد تغییر می‌کند و موجب سوق یافتن وی به سمت خواسته‌هایش می‌شود.

یک روش درمانی اساسی و پر اهمیت معنویت‌درمانی می‌باشد که به کمک آن، بشر توانمندی پیشگیری از مبتلا شدن به بیماری‌های جسمی، روانی و اجتماعی را پیدا می‌کند و با استعانت از نماز و نیایش و دین یک سرچشمه اصلی، نامتناهی و لایزال الهی وابسته می‌شود و احساس امید آرامش پیدا می‌کند. شرکت در مجالس مذهبی علاوه بر به همراه داشتن آثار روانی اجتماعی مهم و انجام فرائض دینی، میان افراد جامعه، نوعی ارتباط سالم و عاطفی ایجاد می‌کند. معنویت توانایی قادر ساختن افراد به جهت انجام دادن انتخاب‌های سالم و رفتار مناسب در طول زندگی‌شان را دارد؛ چنانچه توجه به نیازهای معنوی، یکی از اجزای زندگی سالم است. در برنامه زندگی انسان، باید همه نیازهای وی در نظر گرفته شود؛ چرا که انسان موجودی است دارای زیست بدنی، روانی، فردی، اجتماعی، مادی و معنوی.

در تبیین دیگر آموزش شناختی رفتاری معنوی با تأثیر بر افکار و احساسات فرد باعث تغییر در افکار می‌شود و با جایگزینی افکار مثبت به جای افکار منفی و ناخوشایند باعث تغییر در احساسات خود شود و از این طریق باعث افزایش امیدواری در افراد می‌شود. بنابراین با توجه به نتایج تحقیق حاضر و مطالب بیان شده می‌توان گفت که استفاده از دو روش آموزش شناختی رفتاری و روش آموزش معنوی می‌تواند باعث افزایش امیدواری فرزندان در خانواده‌های دارای طلاق عاطفی شود. از طرفی دیگر آموزش شناختی رفتاری معنوی بر ابعاد امیدواری (تفکر عامل، تفکر گذرگاه، تفکر کل) تأثیر مثبت می‌گذارد. نتایج تحقیق نشان داد که این دو روش درمانی از چند طریق می‌تواند باعث افزایش امیدواری شوند: از طریق ایجاد هدف در زندگی افراد که باعث می‌شود افراد اهدافی را برای زندگی در نظر بگیرند و برای رسیدن به آن تلاش لازمه را به کار گیرند. با غلبه بر موانع، تفکر امیدوارانه شکل می‌گیرد. در واقع موانع از زندگی حذف نمی‌شوند و باعث ارزشمندتر شدن هدف نیز می‌شوند. افرادی که میزان امیدواری بالایی دارند، به هنگام مواجه شدن با موانع، توانایی جایگزین کردن راه‌های جدید را برای رسیدن به هدف و پاسخ‌های هیجانی سازگارتری دارند و هنگامی که امکان دستیابی به هدف اصلی وجود ندارد، استفاده از هدف‌های جایگزین را مدنظر قرار می‌دهند.

محدودیت ها

اصلی‌ترین محدودیت پژوهش حاضر عدم امکان دوره‌ی پیگیری به دلیل شرایط ناشی از کرونا و همه‌گیری آن در زمان اجرای پژوهش بود. یکی دیگر از محدودیت‌های این تحقیق خود گزارش‌دهی افراد نمونه به پرسشنامه بود که می‌تواند تا حدودی روی نتایج تأثیرگذار باشد. همچنین محدود بودن جامعه‌ی آماری به مادران و دختران از جمله محدودیت‌های پژوهش بود.

پیشنهادات پژوهش

۱- با توجه به نتایج تحقیق حاضر که نشان داد استفاده از روش آموزش شناختی رفتاری معنوی می‌تواند باعث افزایش امیدواری در فرزندان دارای والدین با طلاق عاطفی می‌شود، لذا پیشنهاد به برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای نوجوانان دارای والدین با طلاق عاطفی می‌شود و از این طریق باعث افزایش میزان امیدواری این فرزندان در زندگی شود.

۲- پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آینده از آزمون پیگیری جهت ماندگاری طولانی مدت اثر مداخله به کار رفته‌شده استفاده شود.

۳- پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آینده به جای پرسشنامه از مصاحبه و مشاهدات بالینی جهت به دست آوردن جزئیات بیشتر در مورد متغیرهای تحقیق استفاده شود.

تعارض منافع

این مقاله از پایان نامه کارشناسی ارشد شایسته بهایی به راهنمایی دکتر امیر قمرانی استخراج شده است. نویسندگان همچنین اعلام می‌کنند که در نتایج این تحقیق تضاد منافع وجود ندارد.

اخلاق پژوهش

این پژوهش در راستای ارتقای سلامت انسانها توأم با رعایت کرامت و حقوق ایشان، سلامت و ایمنی آزمودنی‌ها در طول و بعد از اجرای پژوهش، صورت گرفته. همکاری شرکت کنندگان داوطلبانه بود و رضایت آنها اعلام شد. علاوه بر این، آنها در مورد جنبه‌های محرمانه و انصراف از تحقیق در هر مرحله مطلع شدند. این مقاله از پایان نامه کارشناسی ارشد شایسته بهایی به راهنمایی دکتر امیر قمرانی استخراج شده است.

منابع مالی

پژوهش حاضر برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول «شایسته بهایی» و بدون حمایت مالی است.

تشکر و قدردانی

بدینوسیله از استاد راهنما و نوجوانان و خانواده هایشان که در این تحقیق شرکت کردند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

References

- Algharbawi, F.A., & Alhourani, M. A. (2020). Emotional Divorce in the Marital relationships from wife's point of view Amongst Emirati Families: An Implementation of Hochschild's Emotional labour Theory. *Al-Adab Journal*, (133). <https://doi.org/10.31973/aj.v0i133.611>
- Apte, J. S., Brauer, M., Cohen, A. J., Ezzati, M., & Pope III, C. A. (2018). Ambient PM2. 5 reduces global and regional life expectancy. *Environmental Science & Technology Letters*, 5(9), 546-551. <https://doi.org/10.1021/acs.estlett.8b00360>
- Deputy, M., Devivo, J., Fasolo, N., Iones, L., & Martin, D. (2016). Spiritual Attitudes and Values in Young Children. *Journal of Undergraduate Research*, 2(1), Article 11. <https://digitalcommons.liberty.edu/montview/vol2/iss1/11>
- Dindar, A., Mahdavi, M. S., and Seyed Mirzaei, M. (2017). Investigating the relationship between life skills and emotional divorce (case study: married people in Shiraz in 2015-2016). *Women and Society (Sociology of Women)*, 9(4), 153-176. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20088566.1397.9.36.7.7>
- Hajibabaei, M., Kajbaf, B., Esmaili, M., Harirchian, M. H., & Montazeri, A. (2020). Impact of an Existential-Spiritual Intervention Compared with a Cognitive-Behavioral Therapy on Quality of Life and Meaning in Life among Women with Multiple Sclerosis. *Iranian journal of psychiatry*, 15(4), 322. doi: [10.18502/ijps.v15i4.4298](https://doi.org/10.18502/ijps.v15i4.4298)
- Hamid, N., Kikhosrwan, M., Babamiri, M., & Dehghani, M. (2012). Investigating the relationship between mental health and spiritual intelligence with resilience in students of Kermanshah University of Medical Sciences. *Journal of JundiShapur*, 3(2), 331. (In Persian) magiran.com/p1009978

- Hashemi, F., & Asghari Ebrahimabad, M. (2016). The role of emotional literacy in predicting emotional divorce with the mediation of conflict resolution. *Quarterly Journal of Excellence in Counseling and Psychotherapy*, 5(17), 59-72. (In Persian) magiran.com/p2123185
- Heydari, Hossein, Rouhani Rasaf, Javad, & Kardost Fini, Khadijah. (2017). Religion and modernity (the approach of social theorists regarding the confrontation and transformation of religion with early and late modernity). *Qobsat Scientific Research Quarterly*, 23(88), 38-66. <https://doi.org/0288>
- Khaledian, M., and Karmi Baghtifoni, Z. (2015). The effectiveness of spirituality education based on Islamic teachings on the promotion of psychological capital and its components (self-efficacy, hope, resilience and optimism) in students. *Psychology and Religion*, 4(36), 71-86. <http://noo.rs/qgHsK>
- Khaledian, M., & Karmibaghtifoni, Z. (2016). The effectiveness of spirituality education based on Islamic teachings on the promotion of psychological capital and its components (self-efficacy, hope, resilience, and optimism) in students. *Psychology and Religion*, 36(9), 71-86. (In Persian) 10.29252/qaiie.3.2.143
- Kim, N., Huh, H., & Chae, J. (2015). Effects of religiosity and spirituality on the treatment response in patients with depressive disorders. *Journal of Comprehensive Psychiatry*, 67, 26-34. 10.1016/j.comppsy.2015.04.009
- Moradi, M., & Fathi, D. (2016). The effectiveness of cognitive behavioral therapy on life expectancy and spiritual health of bereaved students. *Quarterly journal of psychological studies*, 12(3), 63-82. (In Persian) <https://civilica.com/doc/894370/>
- Musai, M., Tavasoli, G., & Mehrara, M. (2011). The relationship between divorce and economic-social variables in Iran. *British Journal of Arts and Social Sciences*, 1(2): 89-93. Corpus ID: 156368115
- Ramezanifar, H., Kaldi, A., and Al-Gadi, B. (2021). Studying the impact of social capital dimensions on emotional divorce. *Quarterly journal of police-social research on women and family*, 2(9), 234-265. magiran.com/p2339162
- Rashid, K., Hassanvand, F., Nabizadeh, S., & Rashti, A. (2019). Investigating external factors affecting emotional divorce among women. *Women and Family Studies*, 7(1), 117-137. (In Persian) 10.22051/jwfs.2019.16402.1507
- Shayan, A., Taravati, M., Garousian, M., Babakhani, N., Faradmal, J., Masoumi, S. (2018). The Effect of Cognitive Behavioral Therapy on Marital Quality among Women. *International Journal of Fertility and Sterility*, 12(2), 99-105. 10.22074/ijfs.2018.5257
- Simbar, S., Hossein Khanzadeh, A. and Abul Ghasemi, A. (2019). Hope for the future, attachment relationships and emotional-behavioral problems in working children. *Child Mental Health Quarterly*, 6(3), 51-65. <http://dx.doi.org/10.29252/jcmh.6.3.6>
- Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Yoshinobu, L., Gibb, J., Langelle, C., & Harney, P. (1991). The will and the ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(4), 570-585. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.60.4.570>
- Woolf, S. H., & Schoemaker, H. (2019). Life expectancy and mortality rates in the United States. *Jama*, 322(20), 1996-2016. <https://doi.org/10.1001/jama.2019.16932>
- Zadosh, S. (2017). Comparing the effectiveness of religious cognitive behavioral group therapy and classical cognitive behavioral group therapy on women's relationships and marital satisfaction.

Dissertation for Master's Degree, Isfahan University, Faculty of Educational Sciences and Psychology. (In Persian) .<https://noo.rs/olGqY>